

# Carską Drogą przez Biebrzański Park Narodowy

Foto – Dreamstime

**Ze względu na swoją bioróżnorodność: ochronę ptasich populacji, unikatowość siedlisk roślinnych, zachodzące procesy hydrologiczne, zachowanie naturalnych procesów ekologicznych, Biebrzański Park Narodowy ma duże znaczenie przyrodnicze w skali europejskiej. Unikatowe bagna i ich otoczenie są atrakcją turystyczną, oferując możliwość obserwacji przyrody, fotografii, wędrówek, rekreacji i edukacji ekologicznej dla przyrodników w różnym wieku.**

**Elżbieta Pryłowska-Nowak**

Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, Warszawa

Carska Droga to lokalna nazwa trasy zbudowanej na przełomie XIX i XX wieku na rozkaz cara Rosji w celu połączenia twierdz w Łomży, Osowcu i Grodnie. Przebiega przez fragment obecnego województwa podlaskiego, a jej nazwa odnosi się do 33-kilometrowego odcinka od mostu na Narwi w Strękowej Górze, do skrzyżowania z drogą krajową w miejscowości Osowiec-Twierdza<sup>1</sup>.

Carska Droga została poprowadzona równoległe do lewego brzegu Biebrzy, przez bagna i piaszczyste wydmy. Miała znaczenie militarne będąc ważnym szlakiem komunikacyjnym, łączącym różne części Imperium Rosyjskiego. Obecnie droga przebiega w znacznej części groblą na granicy Biebrzańskiego Parku Narodowego<sup>2</sup>. Ten charakterystyczny odcinek drogi jest częstym początkiem ciekawych wypraw przyrodniczych i miejscem spotkania łosi, jeleni, bobrów, ryśi i różnych gatunków ptaków.

Przy Carskiej Drodze jest położony dwór Dobarz – miejsce postoju przyrodników, baza wypadowa dla turystów do okolicznych lasów sosnowych, bagiennych uroczysk, do których prowadzą szlaki Biebrzańskiego Parku Narodowego. Drogą biegnie Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo.

Biebrzański Park Narodowy zainaugurował działalność 31 lat temu, w 1993 roku. Jest obecnie największym polskim parkiem narodowym i jednym z większych w Europie. Park otacza ochroną rozległe torfowiska Kotliny Biebrzańskiej oraz niewielki fragment Wzgórz Sokólskich. Otulina parku obejmuje nieduże części przylegających do Kotliny Biebrzańskiej mezoregionów: Wzgórz Sokólskich, Wysoczyzny Białostockiej, Wysoczyzny Kolneńskiej i Doliny Górnej Narwi.

W granicach parku jest osiem wyłączonych z niego enklaw, w tym 7 wsi: Rogożynek, Jałowo, Jagłowo, Dębowo, Polkowo, Jasionowo, Kopytkowo oraz obszar leśny leżący między rzeką Elk, Biebrzą, a Kopytkówką. Na terenie parku znajduje się 5 wsi: Budne, Sośnia, Gugny, Budy, Olszowa Droga.

W roku 1995 park został objęty konwencją dotyczącą ochrony obszarów wodno-błotnych mających znaczenie

<sup>1</sup> [https://pl.wikipedia.org/wiki/Carska\\_Droga](https://pl.wikipedia.org/wiki/Carska_Droga)

<sup>2</sup> <https://bbpn.gov.pl/pliki-do-pobrania/otworz/9288a381-63f2-4bcb-a903-6ad73ad30d65.pdf>



międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życia ptactwa wodnego.

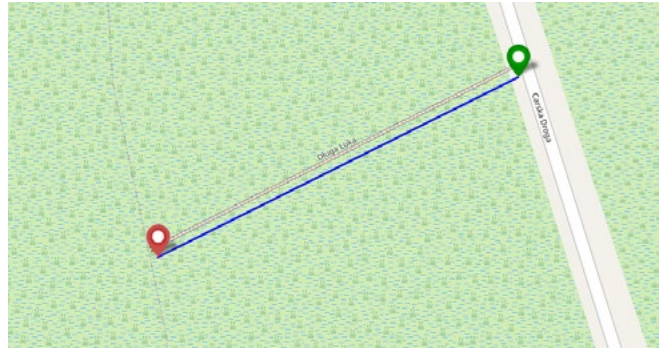
Najcenniejszymi walorami parku jest rzeka Biebrza z największym zespołem torfowisk w Polsce (bagna biebrzańskie), siedliskami mokradłowymi, ekstensywnym rolnictwem. Wśród rozległych krajobrazów, ekosystemów i siedlisk występują rzadkie w Europie, zagrożone wyginięciem gatunki roślin, ptaków i innych zwierząt.

Biebrza jest prawobrzeżnym dopływem Narwi. Swoją początek bierze u podnóża Wzgórz Sokólskich, na południe od miejscowości Nowy Dwór. Rozciąga się na długości około 165 km, z czego większość, około 153 km przebiega przez obszar Biebrzańskiego Parku Narodowego. Basen Górny, Środkowy i Dolny rzeki różnią się szerokością i kierunkiem przepływu, ilością i wielkością zasilających ją rzek.

W dolnym biegu Biebrza meandruje, tworząc liczne boczne koryta i starorzecza. Jej ujście do Narwi znajduje się w okolicy wsi Ruś, a system rzeczny charakteryzuje się: dużą asymetrią – prawobrzeżne dorzecze stanowi 75,5%, a lewobrzeżne jedynie 24,5% całości systemu; sezonowością – wysokimi wiosennymi stanami wód (wpływ wód roztopowych, rozległe zalewy doliny rzecznej); niżówkami w okresie letnio-jesiennym (straty wynikające z parowania terenowego); największą w Polsce pojemnością retencyjną.

Szeroka dolina Biebrzy, z licznymi meandrami w otoczeniu zespołu torfowisk jest ostoją ptaków wodno-błotnych. Niezwykłość walorów przyrodniczych tego obszaru spowodowała wpis na listę konwencji ramsarskiej o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego. Uznano ją za ostoję ptaków o randze europejskiej według klasyfikacji BirdLife International, w 2004 r. dolinę Biebrzy włączono do sieci Natura 2000. Obecnie jest to obszar specjalnej ochrony ptaków i specjalny obszar ochrony siedlisk.

W Kotlinie Biebrzańskiej obserwuje się 302 gatunki ptaków, w tym 198 gniazdujących nad Biebrzą, z czego 168 gatunków jest regularnie lęgowych, a 19 sporadycznie lęgowych. Dolina rzeki jest najważniejszą ostoją dubelta, kropiatki, orlika grubodziobego, rybitwy białoskrzydłej i derkacza w Europie Środkowej i Zachodniej. Biebrza jest też ważnym przystankiem dla migrujących siewkowców, kaczek, gęsi i żurawi.



### Przebieg szlaku pieszego: Bagno Ławki – Długa Luka

Przy wspomnianej wcześniej Carskiej Drodze zlokalizowanych jest kilka tras turystycznych<sup>3</sup>, w tym ścieżek edukacyjnych, które przybliżają przyrodę i historię tego regionu.

### Szlak pieszy: Bagno Ławki<sup>4</sup> – Długa Luka

Krajobraz bagna można podziwiać wprost z szosy, z kładki ciągnącej się w głąb bagien lub z niedalekiej wieży widokowej. Ścieżka w formie kładki o długości 400 m odchodzi prostopadle od Carskiej Drogi w głąb największego w dolinie Biebrzy zwanego kompleksu torfowisk niskich. Las, który ciągnie się wzdłuż Carskiej Drogi otwiera się tu szeroką luką, odsłaniając widok na bezkresne turzycowiska – stąd nazwa ścieżki. Dzięki kładce, kończącej się pomostem widokowym, możemy z bliska obserwować faunę i florę tego niezwykle cennego przyrodniczo miejsca. Zobaczyć rośliny takie, jak kukułka krwista, wierzba lapońska, ptaki np. wodniczkę, uszatkę błotną czy dubelta, ssaki – wilka lub łosia. Na kładce chętnie wygrzewają się jaszczurki żyworodne, występują najmniejsze europejskie ważki – iglice małe.

<sup>3</sup> Ruch turystyczny na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego jest dozwolony od godziny przed wschodem słońca do godziny po zachodzie słońca.

<sup>4</sup> <https://bbpn.gov.pl/szlaki-turystyczne/dluga-luka>

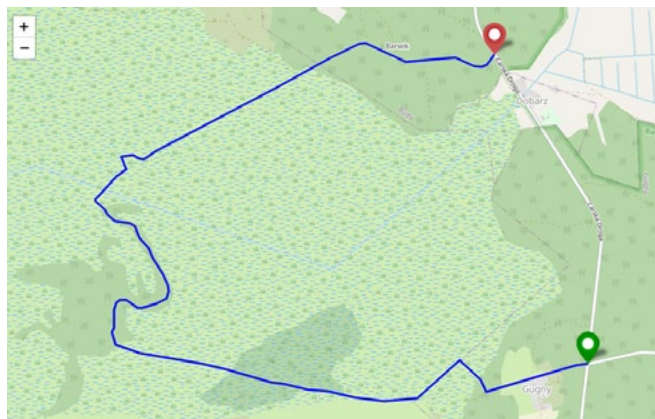


Młody łoś w lesie przy Carskiej Drodze



Czaple białe – pierwszy przypadek ich gniazdowania w Polsce odkryto w 1997 r. nad Biebrzą





Przebieg szlaku pieszego: Barwik – Gugny

### Szlaki piesze: Barwik oraz Barwik – Gugny

Szlak pieszy Barwik<sup>5</sup> jest edukacyjną ścieżką przyrodniczą o długości 2,5 km, która ma początek przy Carskiej Drodze w okolicach miejscowości Dobarz<sup>6</sup>. Pierwsze kilkaset metrów drogi prowadzi przez lasy i zarośla. Dalsza część przebiega zarośniętą po bokach groblą<sup>7</sup> otoczoną turzycowiskami. Przejście ścieżką pozwala zaobserwować poprzeczną strefowość roślinną doliny Biebrzy.

Na trasie znajduje się 7 przyrodniczych tablic edukacyjnych, platforma i wieża widokowa na Grądziku Występ. Ze

ścieżki można obserwować łosie i rzadkie ptaki takie, jak: dubelt, uszatka błotna czy orlik grubodzioby. Ścieżka Barwik kończy się przy mostku na rzece Kosódce – możliwy jest powrót tą samą drogą lub kontynuacja zwiedzania parku szlakiem w stronę Gugien<sup>8</sup>.

Szlak Barwik – Gugny ma długość 9,5 km<sup>9</sup>, przebiega w dużej mierze przez tereny torfowych łąk. Jego nawierzchnia jest nieutwardzona, gruntowa, okresowo bardzo podmokła<sup>10</sup>. Po dotarciu nad rzekę Kosódkę trzeba przemieścić się przez uroczysko Kaliszek w stronę wsi Gugny. Pewne utrudnienia turystom może sprawiać brak drzew i charakterystycznych punktów orientacyjnych, umieszczenie znaków szlaku jedynie na tyczkach.

Problematyczne może być odnalezienie oznakowanych tyczek na terenach gęsto porośniętych trzciną lub inną roślinnością. Szlak nie jest polecany osobom z problemami z orientacją w otwartym terenie. Trzeba pamiętać, że szlak jest okresowo podmokły, co stanowi dodatkową trudność. Zalecane jest, aby szlak od wieży widokowej do wsi Gugny pokonywać pod opieką licencjonowanego przewodnika. Trasa kończy się na Carskiej Drodze przy skrzyżowaniu z drogą do Trzciannego.

<sup>5</sup> <https://bbpn.gov.pl/szlaki-turystyczne/barwik>

<sup>6</sup> Szlak biegnie wspólnie z początkowym odcinkiem szlaku Barwik - Gugny.

<sup>7</sup> Grobla miejscami bywa błotnista.

<sup>8</sup> Szlak Barwik – Gugny.

<sup>9</sup> Odległość liczona od okolic wsi Dobarz.

<sup>10</sup> <https://bbpn.gov.pl/szlaki-turystyczne/gugny-barwik>



Rozlewisko Biebrzy w okresie wczesnowiosennym. Foto – Adobe Stock





**Batalion – ptak wędrowny występujący w Polsce głównie na bagnach biebrzańskich. Foto – Adobe Stock**



**Wilk przy ścieżce edukacyjnej Barwik**



**Rucyk – gatunek zagrożony wyginięciem; lęgnię się m.in. na bagnach biebrzańskich**

## Ścieżka edukacyjna: Wokół Fortu IV

Fort IV to jeden z fragmentów twierdzy Osowiec<sup>11</sup> – najcenniejszego, obok Kanału Augustowskiego, obiektu zabytkowego na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Twierdza została usytuowana na jedynej przeprawie przez bagna biebrzańskie, w zwężeniu doliny Biebrzy (2 km). W przeszłości miała duże znaczenie strategiczne – była ważnym elementem zespołu umocnień broniących zachodnich granic Imperium Rosyjskiego. Wybudowano cztery forty: Centralny (I), Zarzeczny (II), Szwedzki (III) i Nowy (IV) tworzące dobrze rozwinięty rejon umocnień. Obecnie fort jest otwarty dla zwiedzających. Ścieżka zaczyna się około 7 km od siedziby Biebrzańskiego Parku Narodowego. Na trasie można podziwiać pozostałości koszar, prochownię, platformę z wyjściem na fosę oraz stanowiska obserwatorów artylerii.

Przytoczone powyżej przykłady to jedno z wielu atrakcji turystycznych Biebrzańskiego Parku Narodowego, które w okolicy Carskiej Drogi i w dalszych lokalizacjach<sup>12</sup> można zwiedzać pieszo, rowerem, podczas spływu tratwami turystycznymi, kajakami, łódkami na szlaku wodnym rzeki Biebrzy, na odcinku od Lipska do Osowca-Twierdzy<sup>13</sup>, szlakiem konnym<sup>14</sup>, podziwiać z perspektywy wież widokowych np. w Mścichach (panorama doliny Biebrzy, obserwacja ptaków, fotografia przyrodnicza), w Osowcu-Twierdzy (widok na okoliczne bagna i lasy).

**Fotografie: Elżbieta Pryłowska-Nowak, Tomasz Nowak**

<sup>11</sup> Twierdzę wzniesiono w latach 1882-1892.

<sup>12</sup> Czerwone Bagno: Jedno z najbardziej znanych miejsc w parku, oferujące możliwość obserwacji rzadkich ptaków oraz innych zwierząt w ich naturalnym środowisku. Znajduje się tu również wieża widokowa, z której rozciąga się panorama na rozległe bagna.

<sup>13</sup> <https://bbpn.gov.pl/szlaki-turystyczne/szlak-dla-tratw-biebrza-i>

<sup>14</sup> <https://bbpn.gov.pl/szlaki-turystyczne/biebrzanski-szlak-konn>



**Przykład jednej z tablic informacyjnych – wiadomości o Kanale Rudzkim; obok wieża widokowa oraz pozostałości twierdzy Osowiec**